

RUBOVSKY CSILLA

AZ IDŐSKORÚAK JÁRADÉKA: A NYUGELLÁTÁST HELYETTESÍTŐ KÖZSEGÉLY

Becsléseken alapuló számítások alapján évente 250–500 ezer fő közé tehető azon aktív korú inaktívok száma, akik egy adott év alatt nem szereznek legalább fél évre szóló szolgálati jogviszonyt, veszélyeztetvén ezzel a nyugdíjjogosultságukat (Augusztinovics–Köllő 2007). Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság (ONYF) számításai alapján 2014-ben 65 885 ember érte el úgy a nyugdíjkorhatárt, hogy nem szerzett saját jogon nyugdíjjogosultságot. Előbbi adatok fényében meglepő, hogy évente csupán 6000 ember részesül időskorúak járadékában.

Az adatok aggasztónak tűnnek az időskorúak anyagi biztonsága szempontjából, másrésztől azonban nincs reális képünk e társadalmi csoport tényleges szükségleteiről. Milyen tendenciák és társadalmi folyamatok állnak a konkrét igénybevételi adatok mögött? Mi az oka, hogy bár évről-évre egyre többen vannak az öregségi nyugdíjra jogosultságot nem szerző időskorúak, ennek ellenére az elmúlt 10 évben nem nőtt az időskorúak járadékát igénybe vevők száma? Mennyiben kellene új elvi alapokra helyezni a jelenlegi ellátórendszereket?

Az ellátásban nem részesülők társadalmi összetételének ismerete híján a tanulmány csak az igénybevétel elmaradásának lehetséges okait, a becsléseken alapuló jövőbeni kockázatok nagyságrendjét mérlegeli, és nem vállalkozik a társadalmi szolidaritás erősítését elősegítő konkrét javaslatok megteremtésére.

Bevezetés

A globális foglalkoztatási problémák mellett a 21. század egyik legnagyobb társadalmi kihívása közé tartozik a fejlett világban az idősödés. Az EU tagállamaihoz hasonlóan Magyarországon is az a tendencia figyelhető meg, hogy míg 1980-ban a 65 év feletti népesség aránya a 15 és 64 év közöttiekhez képest 21 százalékot tett ki, addig 2013-ra 25 százalékra emelkedett.¹ 2014 óta az öregségi nyugdíjkorhatár mindkét nemnél egységesen 65 év. 2030-ra az prognosztizálható, hogy

¹ <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND.OL> (utolsó letöltés: 2015. 09. 04.)

a 65 év felettek száma meghaladja a 2,1 millió főt (KSH 2015). Ez azt is jelenti, hogy a 65+ évesek száma 2020-ra várhatóan meg fogja haladni a 0–19 évesekét (Habicsek–Pákozdi 2004). A 2010–2060 közötti időszakra vonatkozó előrejelzések a 65+ évesek arányának további megduplázódását vetítik előre (Krémer 2013). A rendszerváltás és a globális gazdasági változások hatására (Beck 2003) jelentős alulfoglalkoztatás alakult ki, amely nemtől függetlenül mostanra már elérte a nyugdíjba menő korosztályokat, akik közül sokan nyugdíjjogosultság híján nem jelennek meg a szociális ellátórendszerben.

Mi lehet az oka, hogy bár évről-évre egyre több olyan időskorú van, aki – 20 év szolgálati idő hiányában – minimális öregségi nyugdíjra sem szerzett jogosultságot, az elmúlt 10 évben mégsem nőtt az időskorúak járadékát igénybe vevők száma, sőt az ellátás bevezetése óta 30 százalékkal még csökkent is az igénybevétel? Az okokat kutatva azt vizsgálom, hogy az alulfoglalkoztatottság milyen hatással volt a nyugdíjjogosultság megszerzésére, illetve milyen politikai döntések vezettek az alapnyugdíjtól a segélyig, milyen összefüggést mutat a segély törvényi szabályozása és igénybevételének lehetősége, továbbá prognózisok segítségével bemutatom az ellátatlanok számának jövőbeni alakulását és a probléma kezelésével foglalkozó alternatív javaslatokat.

Fontos kérdés, hogy miért nem jelentkeznek az idős korosztály kielégítetlen szükségletei a szociális ellátórendszerben. Univerzális hozzáférés híján lehet-e az alacsony igénybevétel oka a segély alacsony színvonala, a jogosultsági feltételek elégtelensége/szigora? Netán, az ismert fékeken túl, jelenleg ismeretlen tényezők magyarázhatják, hogy több tízezer fő láthatatlan és ellátatlan? Mennyiben kellene új elvi alapokra helyezni a jelenlegi ellátórendszereket? Tényleges megoldást jelentene-e egy univerzális ellátás a korbetöltött, nyugdíjjogosultságot nem szerzett és munkajövedelemmel sem rendelkező társadalmi csoport számára?

Az alulfoglalkoztatottság nyugdíjjogosultság megszerzésére gyakorolt negatív hatása

Rendelkezésre álló adatok alapján 2014-ben közel 50 ezer idős ember² semmilyen ellátásban nem részesült. Ebben a fejezetben azt vizsgálom, hogy milyen munkaerő-piaci folyamatok, foglalkoztatáspolitikai és nyugdíjpolitikai döntések vezethettek ide.

Az 1980-as évek közepére az 1975. évi II. törvény fokozatosan terjesztette ki a nyugdíjjogosultságot. A nagy törést a közel másfél millió munkahely megszűnése jelentette (1989–1993 között), és ez a nyugdíjrendszert két szempontból is

² 54793 fő ellátatlan 2014-ben az ONYF jogosultsági, ellátási és a MIDAS_HU modellben készült mikroszimulációs előrejelzési adatai alapján (lásd később a 3. táblázatot), amiből körülbelül közel 6000 fő részesül időskorúak járadékában 2014-ben (Mózer–Tausz–Varga 2015).

nyomás alá helyezte. Egyrészt jelentősen csökkent a járulékfizető foglalkoztatottak száma, másrészt a nyugdíjba vonulás vált a munkanélküliség alternatívájává. A rendszerváltó kormányok a korhatár alatti öregségi nyugdíjak különböző formáit vezették be az utóbbi elősegítésére, mert tévesen ugyan, de a munka- és egzisztenciavesztések sokkja miatt, érthetően, a negatív munkaerő-piaci folyamatok következtében kialakult helyzetet nem foglalkoztatáspolitikai eszközökkel, hanem népjóléti/szociális eszközökkel kezelték: a munkaerőpiacról történő kiszorulást orvosolhatatlan tényként vették tudomásul (Mózer 2009). Úgy vált általánossá a rokkantnyugdíjazás gyakorlata, hogy a jogszabályi változás könnyítést nem kínált (Augusztinovics–Köllő 2007³).

Az új nyugdíjazási hullám 1991-ben érte el történelmi csúcát, és csak 1997 után csökkent újra évi 140 ezer fő alá. 1991-ben az új típusú öregségi nyugdíjasoknak még „csak” 34 százaléka volt az ún. „foglalkoztatáspolitikai okokból megállapított”, ez 1997-ben már 51 százalékra emelkedett. A helyzet csak az ezredfordulón kezdett konszolidálódni, melynek oka a megindult gazdasági növekedés, a kordedvezményes nyugdíjazás feltételrendszerének szigorítása és a korhatár megkezdett emelése volt. Ennek ellenére a rokkantsági nyugdíjak részesedése az összes új sajátjogú nyugdíjból elérte az összes nyugdíj 40 százalékát, amely 2001-re 56 százalékig nőtt. 1991 és 2001 között több új rokkantnyugdíjas lépett be a nyugdíjazás rendszerébe, mint öregségi nyugdíjas. Az elbocsátott nemzedék és a rokkantnyugdíjasok számának növekedése hatására a rendszerfüggőségi ráta⁴ tovább növekedett. 1988-ban a ráta értéke még 38 volt, míg 1996-ig 64-re emelkedett, aztán 2005-ben is még 65 volt. A nyugdíjazási roham a nyugdíjasok életkori pályájára is hatott: 1987-ben a férfiak átlagos nyugdíjazási életkora 58,3 év volt, ami 1996-ban 56,5 évre csökkent, a nők esetében 54,4 és 52,9 év a két megfelelő adat – azaz nőtt a hivatalos nyugdíjkorhatár és a tényleges nyugdíjkorcentrum közötti eltérés (Augusztinovics 2006). E tendenciák miatt a törvényes korhatáremelés lényegében virtuális maradt. A törvényes életkorig vagy azon túl döntően csak azok maradtak állásban, akik magas keresettel rendelkeztek, vagy nem tudták teljesíteni az előrehozott nyugdíj feltételeit. A nyugdíjazásig elért szolgálati évek a fentiek ellenére sem csökkentek, sőt mindvégig emelkedtek. Ez azért lehetséges, mert az évtizedekkel korábbi munkaerő-piaci aktivitásuk magas szintje miatt egyre több szolgálati évet tudtak felmutatni az egyre fiatalabb nyugdíjba vonuló évjáratok (Augusztinovics–Köllő 2007).

Keresztmetszeti becslésekből⁵ arra a következtetésre jutottak 2007-ben, hogy a következő 15 évben nyugdíjellátásra jogosultságot nem szerzők átlagosan 500 ezer idős öregségi nyugdíjból kizárt embert jelenthetnek. Óvatos számítások sze-

³ Ezt a tanulmányt mérföldkőnek tartom, mert megjelenésekor igen jelentős szakmai vitát generált.

⁴ 100 járulékfizetőre jutó saját jogú nyugdíjasok száma

⁵ Amelyek egyes társadalmi csoportok nyugdíjképességének és a nyugdíjazáskor elérhető, induló öregségi nyugdíjának becslésére korlátozódnak (Augusztinovics–Köllő 2007).

rint (amire a státuszok⁶ közötti mobilitás bizonytalansága miatt van szükség), még „felezőmódszer” alkalmazásával is 250–500 ezer fő közé tehető azok száma, akik úgy érik el az öregségi nyugdíjkorhatárt, hogy sem öregségi, sem özvegyi nyugdíjra nem szereznek jogosultságot, és rokkantsági ellátásban nem részesülnek addigra. 2007-ben még igaz volt az az állítás, hogy ha a szolgálati évek számát 20 évben határozzuk meg, a jogosultságot szerzők száma jelentősen nem változik. Úgy vélték, a legidősebb évjáratok az ún. „elbocsátott légióhoz” sorolhatók, akik életpályájuk nagyobbik részét a teljes foglalkoztatás időszakában töltötték, ahol még meg tudták szerezni a minimálisan szükséges szolgálati éveket, de az 1990-es évek munkaerő-piaci helyzetének változása miatt foglalkoztatásuk 45–50 éves koruk után tartósan vagy véglegesen megszűnt. Életkoruk alapján nem szerezheték meg az öregségi nyugdíjjogosultságot, a rokkantellátás megszerzésére egészségi állapotuk nem jogosította fel őket. A náluk fiatalabb korosztályok tagjai korai élet éveiket is rendkívül kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzetben töltötték, őket veszélyeztetni elsőként, hogy korbetöltött ellátás nélküli idősekké válhatnak. Már 2007-ben is azt vélelmezték, hogy az alulfoglalkoztatás hatása nemcsak a szolgálati évek átlagos számának csökkenésében fog megmutatkozni, hanem évjáratról évjáratra a minimális öregségi nyugdíjjogosultságot sem szerzők számában is (Augusztinovics–Köllő 2007).

1991-ben az Országgyűlés még felelősséget érzett a korbetöltött ellátás nélküli idősekről való gondoskodásra, az 1997-es⁷ átfogó – és a társadalombiztosítás szolidaritási elvét az öngondoskodás deklarációjával részben felmondó – nyugdíjreform már csak részleges választ adott erre a problémára. A felmerült javaslatok közül a segélyezési rendszeren belül egy negyedik, pontosabban, „nulladik” pilléreként is nevezett időskorúak járadéka került bevezetésre, amely azoknak nyújt valamilyen segélyt, akik a nyugdíjrendszer egyik előbbi pilléréből sem tudnak minimális időskori pénzbeli ellátáshoz jutni (Gyulavári–Krémer 2006).

A következő fejezetben azt vizsgálom, hogy az 1991-ben elfogadott egységes összegű nemzeti alapnyugdíj bevezetéséről szóló határozatot milyen érvek miatt helyezték hatályon kívül a fentiekben vázolt helyzetkép ellenére, és érték be egy közsegély bevezetésével.

⁶ A csoportokat alfának, béta 1-nek, béta 2-nek és gammának nevezték el. Durva becsléssel azon foglalkoztatottakat sorolták alfába, akik az egész évre szolgálati időt szereztek. A béta 1-ek egy évnél rövidebb, de fél évnél hosszabb szolgálati időt szereznek. A béta 2-k fél évnél rövidebb időre, de szereznek valamennyi szolgálati időt. A gammák viszont egyáltalán nem szereznek szolgálati időt (Augusztinovics–Köllő 2007).

⁷ 1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról

Hogyan jutottunk el a világbanki alapnyugdíj-javaslatról egy diszkrecionális segélyig, az időskorúak járadékáig?

Hogyan történhetett meg, hogy bár az Országgyűlés 1991-ben hozott határozatot⁸ a tömeges munkahelyvesztés miatt egy fix összegű nemzeti alapnyugdíj bevezetéséről, az 1997-es nyugdíjreform⁹ során egyik pilléreként sem jelent meg egy ilyen ellátás. Annak ellenére nem, hogy a Világbank 1994-es jelentése (World Bank 1994) is javasolta ezt alternatív megoldásként, illetve annak dacára, hogy az akkori kormány már 70 ezer főre tette a nyugdíjrendszerbe be sem kerülők számát.

1991-ben a 60/1991-es számú határozatával az Országgyűlés egy ún. három-elemes nyugdíjrendszerről szóló koncepcióról döntött, amely alapszintjeként egy egységes összegű nemzeti alapnyugdíjat vezettek volna be. Néhány év múlva ezt a tervet írta fölül a megvalósított nyugdíjreform, hogy aztán, ismét néhány év múlva azt anélkül vonják vissza, hogy a nemzeti alapnyugdíj gondolata napirendre került volna.

Az alapnyugdíj elképzelésével a Világbank is foglalkozott az 1994-es ajánlásához kapcsolódó magyarországi országtanulmányban (Világbank 1995). Ebben többek között Magyarországon is javasolta – latin-amerikai minta alapján – a társadalombiztosítás részleges magánosítását, a hárompilléres, köztük a tőkefedezeti rendszer révén működő nyugdíjrendszer bevezetését. Ez a nyugdíjreform azért is tekinthető ellentmondásosnak, mert akkor vont ki a már forrásszegény nyugdíjpénztárból 8 százaléknyi járulékot, azaz évi 241 milliárd forintot (Augusztinovics 2005), amikor a munkanélküliség miatt csökkent a járulékfizetés, és a nyugdíjrendszert egyébként is túlterhelték a munkaerőpiacról kiszoruló ellátásával.

Az alapnyugdíj-elképzelésnek több változata is létezett. Például már a Világbank javaslatában is felmerül, hogy az alapnyugdíjat adóból finanszírozzák, nem kötik jövedelemvizsgálathoz, de az is, hogy segély jellegű legyen az ellátás (Világbank 1995). Érdekes, hogy noha a hitelt nyújtó Világbank erőlteti Magyarországra az öngondoskodás eszméjét hirdető magánnyugdíjpénztárt, az alapnyugdíj intézményét ugyanakkor elfogadhatónak tartja. Olyannyira, hogy maga a Világbank ismerteti, mintegy ajánlja az észt példát. A Világbank javaslatában külön hivatkoznak az 1992-es észtországi reformból átvett képletre is. Itt a nyugdíj = $(0,6 \times \text{létminimumszint}) + (A \times \text{szolgálati idő})$, amelyben az A egy növekményi tényező, lehet például a létminimum 1 százaléka (uo.). Ha egy rövid számításal modellezzük az észt mintára javasolt alapnyugdíj-elképzelést az 1998-as magyarországi viszonyokra, akkor egy egész életen át háztartásbeli időskorú személy esetén, aki egyáltalán nem szerzett szolgálati időt, az alapnyugdíj 15 962¹⁰ forint

⁸ 60/1991. (X. 29.) OGY határozat a társadalombiztosítási rendszer megújításának koncepciójáról és a rövid távú feladatokról

⁹ 1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról

¹⁰ A KSH 1998-as adatai alapján egyfős háztartás tekintetében a létminimum összege 26 603 Ft volt.

összeg lett volna az akkori, mindössze 13 015¹¹ forintot kitevő időskorúak járadékával szemben. Ám azóta olyan jelentősen csökkent a segélyek színvonala, hogy mára a két típusú ellátás között kétszeres lenne a különbség, ami már azzal járna, hogy az ést mintá alapján számított összeg a 2013-as létminimumnak nemhogy a 60 százalékát, de még a 30 százalékát sem érné el.

A fentiekhez képest Medgyessy Péter akkori pénzügyminiszter a javaslat előterjesztőjeként csak néhány mondattal tért ki¹² a vázolt problémára. Úgy fogalmazott:

„A nyugdíjrendszertől nem idegen a szociálpolitikai elemek jelenléte. A véleményünk azonban az, hogy a szociálpolitikai szempontokat nem a nyugdíjrendszerben, hanem a mellett, annak kiegészítőjeként kell érvényesíteni. Le kell választani az alaprendszerrel azokat a megkerülhetetlen és alapvetően az állam elsődleges feladatkörébe tartozó szociális kiegészítő juttatásokat, amelyek egyébként működésképtelenné tennék magát a biztosítási rendszert.”

Majd javaslatot tett az időskorúak járadékának bevezetésére, de nem tért ki arra, hogy mennyiben képes az új, bevezetni kívánt ellátás a célcsoport számára minimális anyagi biztonságot nyújtani, amiként arra sem, hogy a racionális profiltisztítás milyen mértékben sértheti a társadalmi kohézió maradék szövetét.

Ennél is érdekesebb felszólalás hangzott el Kökény Mihály akkori népjóléti minisztertől: *„Számításaink szerint a bevezetés évében közel 70 000 fő lesz jogosult az időskorúak járadékára és ennek többletköltsége mintegy 4 milliárd forint.”*¹³ A szakminiszter az időskorúak járadékát a 62. életévüket betöltött személyek részére javasolta bevezetni a szociális helyzet figyelembevételével, de csak az idősök legrászorultabb rétege számára. Jövedelemküszöbként a házastárs vagy élettárs léte esetén a jogosultság megállapításánál értékhatárként az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 80 százalékát, egyedülálló esetén pedig annak 90 százalékát javasolta figyelembe venni. A fenti összegnek csupán 70 százalékát térítette volna a központi költségvetés, 30 százalék kifizetése a települési önkormányzatok kötelezettsége lett volna.

Csehák Judit, az akkori szakbizottság elnöke vetette fel az alapnyugdíj gondolatát:

„A javaslat legfontosabb eleme az időskorúak járadékának bevezetése 1998 januárjától, ami reményeink szerint az első lépés lenne egy majdani állam-

¹¹ A KSH 1998-as adatai alapján az öregségi nyugdíjminimum 13 700 Ft volt, aminek jelen esetben a 95%-át kellett számítanom egyedülálló esetén.

¹² A Társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló T/4293. törvényjavaslat parlamenti vitája. <http://www.parlament.hu/naplo35/274/2740058.htm> (utolsó letöltés: 2015. 09. 04.)

¹³ Uo. <http://www.parlament.hu/naplo35/274/2740060.htm>

polgári alapnyugdíj felé.” [Majd hozzátette:] „...talán szerencsésebb lett volna, ha már most vagyoni- és jövedelemvizsgálat nélkül folyósítani tudnánk ezt az ellátást a legidősebbek, a 80–85 évesek számára.”¹⁴

Selmeczi Gabriella (Fidesz) felszólalásában úgy fogalmazott:

„...szükségesnek tartjuk az ellátási szintek szétválasztását. Ennek érdekében a jövőben az állami szociálpolitika feladata kell, hogy legyen a bizonyos életkorban lévők számára állampolgári jogon járó alapjövödelmek garantálása, amelynek alapvető forrása az állami adóbevétel. A most beterjesztett törvénymódosítás erre csak látszatsmegoldást tartalmaz.”¹⁵

További felszólalásában utalt arra, hogy az 1991-ben elfogadott határozat szerinti alapnyugdíj és munkanyugdíj együttes bevezetését tartanak helyesnek.

Szilágyiné Császár Terézia (KDNP) visszautasította, hogy a 60/1991-es körében hivatkozott OGY határozat helytelen lett volna. Kiemelte, hogy az a háromlépcsős rendszer is az öngondoskodás kiterjesztését tűzte ki célul, még ha nem is kötelező jelleggel, de hangsúlyozta: „*Mi, kereszténydemokraták, továbbra is a háromlépcsős nyugdíjrendszer mellett állunk ki, melynek első eleme egy egységes összegű nemzeti alapnyugdíj...*”¹⁶

Pusztai Erzsébet, az MDNP vezérszónoka szintén az 1991-es OGY határozat bevezetése mellett érvelt.¹⁷ Hangsúlyozta, hogy be kell vezetni a nemzeti alapnyugdíjat. Óriási bizonytalansági tényezőnek minősítette a tőkefedezeti rendszer létrehozását az akkori gazdasági átalakulás időszakában.

Béki Gabriella az SZDSZ részéről „...*egy nagyon szerény megoldási javaslatnak*”¹⁸ minősítette az időskorúak járadékának szociális törvénybe történő bevezetését. Majd hozzátette:

„...mindenképpen arra kell törekedni az előttünk lévő években, hogy mire a résznyugdíj valóban eltörlésre, megszüntetésre kerül, addigra egy szélesebb jogosultságú ellátás kidolgozásra kerüljön.”

Nem értett egyet azzal, hogy az időskorúak járadékának finanszírozását 30 százalékban az önkormányzatokra terheljék, 100 százalékos állami finanszírozást javasolt.

¹⁴ Uo. <http://www.parlament.hu/naplo35/274/2740062.htm>

¹⁵ Uo. <http://www.parlament.hu/naplo35/277/2770080.htm>

¹⁶ Uo. <http://www.parlament.hu/naplo35/277/2770076.htm>

¹⁷ Uo. <http://www.parlament.hu/naplo35/278/2780104.htm>

¹⁸ Uo. <http://www.parlament.hu/naplo35/282/2820042.htm>

Kis Gyula az MDF részéről megerősítette, hogy az MDF, mint egykori kormánypárt változatlanul a 60/1991-es OGY határozatot és az abban szereplő alapnyugdíj bevezetését támogatja.¹⁹

Az elhangzott felszólalások ellenére Kökény Mihály népjóléti miniszter vizontválaszában²⁰ két módosító javaslatot fogadott be. Az egyedülállók esetében az időskorúak járadékának felső határa a mindenkori öregségi nyugdíjminimum 95 százalék legyen, illetve az időskorúak járadékára való jogosultság az egységes 62 év helyett az átmeneti öregségi nyugdíjkorhatárhoz igazodjék.

Annak ellenére tehát, hogy a kormány tisztában volt azzal, hogy az akkor elfogadásra kerülő új nyugdíjrendszerből saját számításai szerint is legalább 70 ezer ember²¹ marad ki, nem vezetett be sem tb által finanszírozott, sem költségvetési forrású alapnyugdíjat. Nemcsak az ellenzék volt az alapnyugdíj mellett, hanem az előbbieken idézett kormánypárti képviselők is, mert legfeljebb átmenetileg tudták elfogadni az akkor bevezetésre kerülő időskorúak járadékát. „Csupán” költségvetési okokra hivatkozással nem kezdték el kezelni ezt a hosszú távú, tartós szociális kockázatot, ami elsősorban azon időskorú nők tekintetében jelentett komoly hátrányt, akikre nem terjedt ki az 1975. évi II. tb-törvény. Ezt az is megerősíti, hogy Csehák Judit akkori kormánypárti képviselő 80–85 éves korban már 1998. január 1-jétől bevezette volna az alapnyugdíjat, ugyanis ismerte az akkori ellátatlanok társadalmi összetételét. Amennyiben az új, özvegyi nyugdíjra való jogosultság szerint sem kaptak ellátást, akkor csak egy segély típusú ellátás volt hozzáférhető a vélelmezhetően a Kádár-rendszert is háztartásbeliként átélő nőknek. Mind a kötelező magánnyugdíjpillért tartalmazó nyugdíjreform egésze, mind az alapnyugdíj időskorú járadékká történő leértékelése a kohézió meggyengítése irányába mozdította a társadalmat (Ferge 2000).

A következő fejezetben azt elemzem, hogy az időskorúak járadékára vonatkozó sorozatos törvénymódosítások milyen hatással voltak az igénybevételre. Egyre inkább már az „elbocsátott légiónál” fiatalabbak töltik be a nyugdíjkorhatárt, akiknek nem volt lehetőségük a „teljes foglalkoztatottság” időszakában megszerezni a nyugdíjjogosultsághoz szükséges minimális 20 év szolgálati időt sem.

Valóban változatlan a támogatás rendszere?

Magyarországon az idősök biztonságát pénzbeli és természetbeni támogatások, transzferek, valamint alapszolgáltatások és szakosított ellátási formák segítik elő. A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (továbbiakban: Szt.) 1998 óta szabályozza az időskorúak járadékát mint nyugdíjellátást helyettesítő közsegélyt.

¹⁹ Uo. <http://www.parlament.hu/naplo35/278/2780114.htm>

²⁰ Uo. <http://www.parlament.hu/naplo35/292/2920110.htm>

²¹ Uo. <http://www.parlament.hu/naplo35/274/2740060.htm>

Ahhoz, hogy áttekinthessük az időskorúak járadékára vonatkozó jogszabályváltozások és a jogosultak számának összefüggéseit, egy rövid áttekintésre van szükségünk az elmúlt évek törvénymódosításairól.²²

Az ellátás 1998. január 1-jei bevezetésekor²³ a 62. életévüket betöltött, nyugdíjkorhatárt elért (vagy a korábbi szabályok szerint az öregségi nyugdíjkorhatárt elérő, de jogosultságot nem szerző) olyan személy részére folyósították, akinek havi jövedelme, valamint saját vagy vele együtt lakó házastársa, élettársa egy főre jutó havi jövedelme nem haladta meg az öregségi nyugdíjminimum legkisebb összegének 80 százalékát, egyedülálló esetén a 95 százalékát. Az összeg az előbb hivatkozott mértékben, a házasságban, élettársi jogviszonyban élők esetén a mindenkori öregségi nyugdíjminimum 80 százalékában, egyedülálló esetén 95 százalékában lett meghatározva. A járulék jogosultsági feltételeit két évente legalább egyszer felül kellett vizsgálni.

2000. május 1-jén hatályba lépett²⁴ az a szabály, hogy az időskorúak járadékának összegszerű megállapításánál nem kell figyelembe venni a nem rendszeres munkavégzésből származó jövedelmet az öregségi nyugdíj mindenkori összegének 40 százalékáig, ezt a szabályt 2008. január 1-jével hatályon kívül helyezték.

A következő érdemi módosítást a 2006. január 1-jén hatályba lépett²⁵ változás hozta, amely egy életkori határ bevezetésével egyedülállók esetén megemelte az ellátás jogosultságát és összegszerűségét is a mindenkori öregségi nyugdíjminimum 130 százalékára.

2010-ben helyezték hatályon kívül²⁶ a 62 éves korhatárt, és a jogosultság feltételét most már az öregségi nyugdíjkorhatárban határozták meg.

A szociális törvény vonatkozásában a 2015-ös esztendő is számos változással járt,²⁷ amely a transzfer- és a szolgáltatásrendszer átszervezése révén az idősekre is jelentős mértékben kihatott: a 2013. január 1-jén indult közigazgatási reform eredményeként a normatív ellátások véglegesen átkerültek a járások hatáskörébe, így az időskorúak járadéka is.

Az időskorúak járadéka a 2015-ös segélyezési rendszer reformja során nem változott, csak a jogosultság megállapítása került önkormányzati hatáskörből járási szintre (Mózer–Tausz–Varga 2015). Ez a változás látszólag csak technikai jellegű

²² A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 32/B–32/D §-ai; a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatás fedezetéről szóló 1997. évi LXXXI. törvény 16. § b) pontja; a pénzügyi és természetbeni szociális ellátások igénylésének és megállapításának valamint folyósításának részletes szabályairól szóló 63/2006. (III. 27.) Korm. rendelet 14. §-a

²³ A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 1998. évi módosítása

²⁴ Uaz 2000. évi módosítása

²⁵ Uaz 2006. évi módosítása

²⁶ Uaz 2010. évi módosítása

²⁷ Az új előírásokat a 2014. évi CI. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, a sportról szóló 2004. évi I. törvény, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló jogszabály tartalmazza.

volt. Kérdés, hogy a technikai-adminisztrációs változás csak azt jelentené, hogy a hozzáférésben nem történt érdemi változás?

Amíg az önkormányzat segélyezési rendszerén belül állapították meg a normatív jogosultságot,²⁸ addig az 5000 fő alatti kistelepüléseknek meg kellett előlegezniük az ellátás fedezetét. A rájuk vonatkozó 90 százalékos normatívát saját bevételeik terhére kellett kiegészíteniük és megelőlegezniük. A hazai viszonyok között felmerül a kérdés: vajon minden esetben megítélték-e az ellátást ilyen körülmények között, illetve még ha megítélték is, vajon időben ki tudták-e fizetni? A felülről nyitott normatív segélyezési rendszerbe tartozó időskorúak járadékát ma már a központi költségvetés a járáson keresztül elvileg minden jogosult számára garantálni tudja, a hazai adatokból/tapasztalatokból mégis az látszik, ennek ellenére nem nő az igénylők száma.

Az ellátás bevezetésének első évében, 1998-ban is csak 8896-an részesültek az ellátásban, annak ellenére, hogy a kormány 70 ezerre tette azon idősök számát, akik nem szereznek jogosultságot a nyugdíjrendszeren belül. Az alacsony igénybevétel egyik oka – a segély alacsony színvonalán és stigmatizáló hatásán túl – a rosszul megállapított jogosultsági előfeltétel és az információhiány lehetett. A járadék 2004-ben is csak a célcsoport elhanyagolható részét érintette, de azt valószínűsítették, hogy 10–15 év múlva, tehát napjainkra ugrásszerűen meg fog nőni az ellátásra jogosultak száma (König 2004).

A fentiek ellenére a Nyugdíjintézet számításai szerint 45 660 nyugdíjjogosultságot nem szerzett ember közül – az 1. táblázatban látható adatok alapján – a 2013-as évben havonta átlagosan mindössze 6175 idős ember vette igénybe az időskorúak járadékát. 2013-ban összesen 2331 személynek keletkezett jogosultsága új jogviszony megállapítására.

A táblázatból jól kiolvasható, hogy a jogosultsági feltétel 2006-ban végrehajtott bővítése és a segélyezési színvonal növekedése 7289 fő új belépőt eredményezett a rendszerben azáltal, hogy az összes megítélt ellátást felül kellett vizsgálni. Mindennek ellenére az év közbeni ingadozás magyarázatra szorul: 2006. január 1-jén²⁹ megváltozott a nyugellátási törvény révén a szabályozott jogosultsági feltétel: eszerint betöltött életkor helyett szolgálati időben mérik a jogosultságot. Az elmúlt években a segélyezetttek száma változatlan maradt, annak ellenére, hogy 2013-ról 2014-re több mint 20 ezerrel nőtt azoknak a száma, akik nem szereztek a nyugdíjrendszerben jogosultságot.³⁰ Igaz, mindeközben a segély megállapí-

²⁸ A normatívitás esetében a támogatás feltételei és mértéke jogilag szabályozott. Ha az egyén a feltételeknek megfelel, akkor számára a juttatás jár. A diskrecionális azt jelenti, hogy a juttatás csak adható, diszpozitív (megengedő) szabályozás, senki sincs kizárva, de senki sem bizonyosan kedvezményezett. Lényegében a normatív ellátás a kiszámítható, előre látható, jogszabállyal körülírható eseteknél megoldás. A diskrecionális ellátás a méltányos esetekben alkalmazható. A normatív ellátást a jogosultság esetén köteles adni, míg a diskrecionális juttatást a keretek hiányában is meg lehet szüntetni vagy csökkenteni lehet a segély összegét (Ferge 1982).

²⁹ 1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról 2006. 01. 01-i változása

³⁰ Az ONYF jogosultsági, ellátási és a MIDAS_HU modellben készült mikroszimulációs előrejelzési adatai alapján az ellátatlanok száma 2013-ban 45 660, míg 2014-ben 65 885 fő volt.

tásának alapját képező öregségi nyugdíjminimum összege 2008 óta változatlan maradt.

1. táblázat: Időskorúak járadékának folyósítása 1998–2013

Év	Támogatásban részesítettek havi átlagos száma	Tízezer 60 éves és idősebb lakosra jutó támogatott	Megállapított támogatások száma	Megszüntetett támogatások száma	December 31-én támogatásban részesítettek száma	Támogatásra felhasznált összeg, ezer forint	Egy főre jutó havi átlagos összeg, forint	Reálérték, előző év = 100,0
1998	8896	45,0	9991	1084	8907	1 243 736	11 651	
1999	8598	43,6	1080	1532	8455	1 413 274	13 698	106,9
2000	8115	41,0	837	1355	7937	1 422 222	14 604	97,1
2001	7747	37,1	880	1374	7443	1 516 617	16 314	102,3
2002	7035	33,5	610	1119	6451	1 533 063	18 159	111,3
2003	6679	31,5	1076	1241	6735	1 536 041	19 166	105,5
2004	6611	30,7	920	1085	6569	1 611 407	20 313	99,2
2005	6449	29,9	938	1093	6414	1 655 308	21 390	101,6
2006	6462	29,9	7289	895	6394	1 867 240	24 081	108,4
2007	6328	29,0	1724	1897	6221	1 946 863	25 638	98,6
2008	6149	27,8	1407	1608	6020	1 983 316	26 876	98,8
2009	6035	27,0	1318	1327	6011	1 932 034	26 677	95,3
2010	5802	25,6	1337	1435	5911	1 909 280	27 421	98,0
2011	5907	25,7	1341	1279	5975	1 913 459	26 994	94,7
2012	6081	25,9	1938	1757	6155	1 946 729	26 679	93,5
2013	6175	25,9	2331	1931	6555	2 035 266	27 468	101,4

Megjegyzés: 2006. január 1-jétől megváltoztak az ellátás jogcímei, ezért a folyósításhoz minden támogatást újra meg kellett állapítani

Forrás: KSH (2008, 2013).

A következő fejezetben röviden áttekintem, hogy az időskorúak járadékának közsegélyként melyek a sajátos jellemzői.

Az időskorúak járadékának sajátos jellemzői

Az időskorúak járadéka kategoriális közsegély. Azon nyugdíjkorhatárt betöltött időskorú személy részére folyósítható, aki megélhetést biztosító jövedelemmel nem rendelkezik, saját és vele együtt lakó házastársa/élettársa jövedelme egy főre számítva nem éri el az öregségi nyugdíjminimum mindenkori legkisebb összegének 80 százalékát, egyedülálló esetén 75 év alatt a 90 százalékát, 75 évet betöltött személy esetében viszont ennek 130 százalékát. Az ellátás színvonala ugyanezen jogosultsági feltételekhez igazodik.

Az időskorúak járadékára hagyományosan igaz a segélyezési rendszerekre jellemző stigmatizáló hatás, az ellátást igénybe vevő és nyújtó közötti információs aszimmetria ténye, valamint a hátrányos helyzetű régiókat jellemző forrásszűke miatt (is) előálló diszkrecionalitás. Amellett, hogy az időskorúak járadékának többé-kevésbé megvannak e hiányosságai, mégis léteznek ellátáspecifikus jellemzői is.

A célcsoportjából adódóan a kezelni kívánt probléma eltér az aktív korúakra szabott segélyekétől. Így például jelentősen eltér az idős korosztály tulajdonviszonyainak szerkezete (pl. lakásviszonyok), valamint kirekesztettségük jellege (az elérhető közösségi terek és kapcsolati hálójuk átalakulásának következtében).

A segélyezés természetesen önmagában sosem képes a rászoruló társadalmi kirekesztődését megakadályozni, sőt az alulfejlett és rosszul működő segélyezési rendszer növeli az érintettek leszakadását és kiszolgáltatottságát (König 2004), ez a tény önmagában mégsem tűnik elégséges magyarázatnak az alacsony igénybevételre. Azért sem, mert szegénységben tart ugyan, de egy integratív elem mégis keletkezik az igénybevétellel: az időskorúak járadékában részesülő személy ugyanis a járadék folyósításának időtartama alatt egészségügyi szolgáltatásra jogosult. Emellett közgyógyellátásban is részesül, amely a számára legfontosabb gyógyszereket ingyen biztosítja havi 12 ezer forintig.

Az időskorúak járadékának második specifikuma, hogy a bevezetésekor – a rendszeres szociális segéllyel egyetemben – a helyi önkormányzatnak lehetősége volt arra, hogy a folyósított összeg erejéig a hagyatéki eljárás során az örökösökkel szemben visszafizetést igényelhessen, amennyiben ezt az önkormányzat saját rendeletében külön szabályozta. E szabályozás megszüntetésére azért került sor (2003. február 15-i hatállyal³¹), mert az ombudsman két alkalommal is kifogásolta (OBH 1824/1999. Ombudsmani döntés), hogy az önkormányzatok túllépték saját hatáskörüket azzal, hogy ezen összeg erejéig a segélyezett ingatlanjára, jelzálogjogot jegyeztettek be az önkormányzat javára.

Végül fontos minőségi kritérium az adott ellátással kapcsolatos jogokról és lehetőségekről, hogy milyen biztonságos az információnyújtás. Ennél a segélyformánál azokban az esetekben, ahol megállapításra került korábban az aktív

³¹ A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 32/A §-ának 2003. 02. 15-i módosítása

korúak ellátása, ez a kockázat kevésbé játszik szerepet, mert akik az öregségi nyugdíjkorhatár betöltésének pillanatában aktív korúként jelen voltak a szociális ellátórendszerben, az adminisztráció során automatikusan megjelennek a járadékra potenciálisan jogosultként (Farkas 2015).³²

Az időskorúak járadékának segély mivolta miatt az ellátást a központi állam adóbevételeiből finanszírozzák. 2013. január 1-jéig, amíg a helyi önkormányzatok normatív segélyezési körébe tartozott az ellátás folyósítása, 90 százalékban a központi költségvetést és 10 százalékban a települési önkormányzatok költségvetését terheltek, még a részükre megtérítésre kerülő 90 százalékot is előlegezniük kellett. Az eredeti törvényjavaslat szerint a költségek 30 százaléka terhelte az önkormányzatokat, ezért előfordulhatott, hogy a segélyezési keret elfogyott, vagy szélsőséges esetben a hátrányos helyzetű önkormányzatok jogosultság fennállása ellenére nem állapították meg az ellátást (Ferge 2000). A finanszírozás önkormányzati önrésze további választ adhat arra is, hogy miért maradtak ki olyan sokan az ellátásból, akiket a kormány az 1997-es törvényjavaslat vitájában igényjogosultnak tekintett. A 2013. január 1-jén indult közigazgatási reform³³ legjelentősebb elemét az időskorúak járadéka tekintetében a finanszírozás megváltozása jelentette azzal, hogy átkerült járási hatáskörbe, felülről nyitott ellátássá vált, és a központi költségvetés 100 százalékban magára vállalta a finanszírozását. Így legalább 2013 óta nem fordulhat elő, még az 5000-es lélekszámú kistélepülésen sem, hogy előlegezés hiányában késne az ellátás folyósítása. Sajnos azonban a mai elbírálási folyamatokról sincsenek pontos adataink.

A következő fejezetben a Nyugdíj Főigazgatóság mikroszimulációs előrejelzéseit vizsgálom, majd azt, hogy a jogosultság megszerzésében mennyiben volt képes segítséget nyújtani a közfoglalkoztatás intézménye.

³² „2015. február 28-áig ha valakinek az aktív korúak ellátására való jogosultságát a nyugdíjkorhatár betöltésére tekintettel a jegyző megszüntette, akkor a jegyző a megszüntetéséről hozott határozatot annak jogerőre emelkedését követően haladéktalanul megküldi az illetékes járási hivatalnak. A járási hivatal a határozat megérkezését követő öt napon belül, hivatalból eljárást indít az időskorúak járadékára való jogosultság megállapítása iránt. A jogosultság megállapítása esetén annak kezdő napja az aktív korúak ellátására való jogosultság megszűnését követő nap.

2015. március 1-jétől ha valakinek az aktív korúak ellátására való jogosultságát a nyugdíjkorhatár betöltésére tekintettel a járási hivatal megszüntette, akkor a döntés jogerőre emelkedését követően haladéktalanul, hivatalból eljárást indít az időskorúak járadékára való jogosultság megállapítása iránt. A jogosultság megállapítása esetén annak kezdő napja továbbra is az aktív korúak ellátására való jogosultság megszűnését követő nap.”

³³ 2012. évi XCIII. törvény a járáások kialakításáról, valamint egyes ezzel összefüggő törvények módosításáról

Számok, adatok az előrejelzések igazolására

„2007-ben még igaz volt az az állítás, hogy a jogosultak nyugdíjazás-kori szolgálati éveinek száma – ha csak a 20 évet elérőket tekintjük – szinte állandó marad” (Augusztinovics–Köllő 2007). A következő adatokkal azt kívánom alátámasztani, hogy 2013-ról 2014-re jelentősen megnőtt azon idősök száma, akik nem részesülnek saját jogon ellátásban. Ennek oka a korhatáremelés volt.³⁴ Feltételezésem szerint kifizetőben van az „elbocsátott légió”, akik még az ún. teljes foglalkoztatás időszakában meg tudta szerezni nyugdíjjogosultságát. Az ONYF mikroszimulációs becsléseinek figyelembevételével azt vizsgálom, hogy milyen mértékben fog megnőni és mikor tetőzik majd azon idősök száma, akikről, ha a nyugdíjrendszeren belül nem is, de a szociális ellátórendszeren belül gondoskodnunk kell (2. táblázat).

A táblázat legfőbb tanulsága az, hogy a 2012. január 1-jén hatályba lépett nyugdíjreform következtében az öregségi nyugdíjkorhatárt betöltött idősök társadalombiztosítási ellátásainak több mint 96 százalékát az öregségi nyugdíj teszi ki. A magas százalék indoklásához az is hozzátartozik, hogy a reform következtében mindenki, aki elérte az öregségi nyugdíjkorhatárt, öregségi nyugdíjasként minősül, még akkor is, ha ezt az életkort rokkantnyugdíjasként töltötte be (a korbetöltött öregségi nyugdíjasok arányát a 2. táblázat 1. sora, a korhatár alattit a 2. sora, a rokkantságot és a rehabilitációt a 3. sora mutatja). 2001-ben a saját jogon nyugdíjat szerettek 56 százaléka volt rokkantnyugdíjas. 1999 és 2001 között évente több rokkantnyugdíjas lépett be a rendszerbe, mint öregségi nyugdíjas. 2008-ban minden negyedik nyugdíjas rokkantnyugdíjas volt. Ez azért is volt fontos, mert hiába konszolidálódott a „foglalkoztatáspolitikai okokból” megállapítottak száma az ezredfordulóra, ha ezzel párhuzamosan megnőtt a rokkantnyugdíjazások száma. Ezt tapasztalva 2008-ban már szemléletváltás következett be, és már nem az egészségkárosodás mértékét, hanem a megmaradt munkaképességet vizsgálták. A rokkantnyugdíjasok száma 2008-ról 2011-re 658 ezerről 565 ezerre esett vissza, a felülvizsgálatokat társadalmi viták, súlyos kritikák is kísérték (Policy Agenda 2011). A 2012 januárjától hatályba lépett nyugdíjreform eredményeként a 2011-es félmilliószám csökkent tovább 2014-ben 73 192 főre (vö. 2. táblázat, 3. sor). A beavatkozás megváltoztatta azt az összképet is, hogy a képzetlen férfiak lennének a rokkantnyugdíjazás elsődleges fogyasztói (Augusztinovics–Köllő 2007), ugyanis a női igénybe vevők aránya emelkedett. Ma több mint másfélszer több nő van a rendszerben, mint férfi. A reform egyik nézőpontból az ellátások szigorodását, a szolidaritás ismételt felmondását, másik nézőpontból a profiltisztítás „hatékonyságát” igazolja.

³⁴ A modell éves periódusokat kezel, a fél éveket egyelőre nem, így azokat is vizsgálja, akik a korhatárt valójában (az első fél évben) még nem érték el. Az ellátásra nem jogosultak száma 2015-ben viszont – ellensúlyozva a 2014. évi magas növekedést – várhatóan szinte nem is fog emelkedni.

2. táblázat: A nyugdíjkorhatárt betöltött személyek társadalombiztosítási ellátása 2015. január 1-jei állapot szerint

2015. januárjában a 62 év feletti ellátottak megoszlása az ellátástípusok közt	Férfiak	Nők	Összesen
1. Öregségi nyugdíjak	757 535	1 148 769	1 906 304
1.1. Korbetöltött öregségi nyugdíjak	756 568	1 138 329	1 894 897
<i>Ebből: Korbetöltött rokkantsági nyugdíjakból átsorolt öregségi nyugdíjak</i>	163 414	192 975	356 389
1.2. Korhatár alatti öregségi nyugdíjak (1955 előtt született fegyveresek)	967	149	1 116
1.3. Nőknek 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíjak	–	10 291	10 291
2. Korhatár alattiaknak járó ellátások	7 639	9 286	16 925
2.1. Korhatár előtti ellátások	7 505	9 286	16 791
2.2. Szolgálati járandóság	1	–	1
2.3. Átmeneti bányászjáradék	133	–	133
2.4. Balettművészeti életjáradék	–	–	–
3. Rokkantsági és rehabilitációs ellátások	27 700	45 492	73 192
3.1. Korbetöltötté vált rokkantsági ellátások	14 940	29 496	44 436
3.2. Korhatár alatti rokkantsági ellátások	12 725	15 992	28 717
3.3. Rehabilitációs ellátások	1	4	5
3.4. Bányászok egészségkárosodási járadéka	34	–	34
4. Özvegyi és szülői nyugdíj	717	67 899	68 616
4.1. Özvegyi és ideiglenes özvegyi nyugdíjak	717	67 857	68 574
4.1.1. Ideiglenes özvegyi nyugdíj	57	901	958
4.1.2. Korbetöltött özvegyi nyugdíj	654	66 929	67 583
4.1.3. Korhatár alatti özvegyi nyugdíj	6	27	33
4.2. Szülői nyugdíjak	–	42	42
5. Árvaeállítás	825	1 566	2 391
6. Mezőgazdasági szövetkezeti járadékok	297	2 052	2 349
7. Baleseti járadékok	291	72	363
8. Rokkantsági járadék	552	961	1 513
9. Házastársi pótlék, jövedelempótlék	27	5 176	5 203
10. Egyéb járandóságok	689	1 355	2 044
Ellátások mindösszesen (1–10)	796 272	1 282 628	2 078 900

Forrás: Az ONYF jogosultsági, ellátási és a MIDAS_HU modellben készült mikroszimulációs előrejelzési adatai.

A 3. táblázat nem mutatja meg az ellátatlan 62 év fölöttiek csoportját. Az ONYF számításai alapján az ellátatlanok száma 2014-ben 54 793 fő volt, amiből 39 335 fő férfi és 15 458 fő nő.³⁵

3. táblázat: 2014-ben nyugdíjjal nem rendelkező nem foglalkoztatott öregségi korhatárt betöltöttek

Nem	Aktív ellátással rendelkezik	Ellátása szünetel	Nem rendelkezik ellátással	Összesen
Férfi	475 438	0	39 335	514 773
Nő	600 796	1	15 458	616 254
Összesen	1 076 234	1	54 793	1 131 027

Forrás: Az ONYF jogosultsági, ellátási és a MIDAS_HU modellben készült mikroszimulációs előrejelzési adatai.

Minden várakozásra rácsófolva ebben a részrendszerben 2,5-szer annyi férfi ellátatlan van Magyarországon, mint nő. A számok mögött a férfiak jelentősen nagyobb részvételét feltételezhetjük a feketegazdaságban, ennél pontosabban azonban nem látunk a számok mögé. Ha összehasonlítjuk a nők és a férfiak élethelyzetét, azt valószínűsíthetjük, hogy a nőknél elsősorban a 80 év fölötti korosztálynál lehetnek ellátásban nem részesülők. Az ő életpályájukról nincsenek mikroszimulációs adatok, illetve részükre az özvegyi ellátás nyújthat korrekciós lehetőséget, mert valószínűleg korábban háztartásbeliek voltak. A 4. táblázat azt mutatja, hogy két és félszer több férfit érint, mint nőt az az élethelyzet, hogy nyugdíjjogosultság megszerzése nélkül érik el a nyugdíjkorhatárt. Ez a tény annak is ellentmondani látszik, hogy a férfiak foglalkoztatási helyzete jelentősen kedvezőbb a nőkéénél még az öregségi korhatár betöltése után is.³⁶ Az özvegyi jogon kapott ellátások egy százalékát sem kapják a férfiak, ami az ellátás jellegeből, azaz a halálozási adatok alapján érthető. A jelenlegi nyugdíjas korosztály a hagyományosnak mondható családmóddal élte le az életét, de a megváltozott családmóddal, például a házassági hajlandóság csökkenésével, a válások, az egyedülállók, a szingli életmódot folytató nők és férfiak számának növekedésével a jövő nyugdíjasainál úgy fog kiegyenlítődni ez mai a nő-férfi különbség, hogy az özvegyi nyugdíjak abszolút száma is csökken.

³⁵ Ténylegesen 2078 900 öregségi nyugdíjkorhatárt betöltött részesült 2015. január 1-jén társadalombiztosítási ellátásban, ám mégsem jelennek meg a modellszámításokban. Ennek az az oka, hogy ők korábban szereztek nyugdíjjogosultságot, minthogy digitális formában kellett volna kérelmeiket benyújtaniuk, ezért a mikroszimulációs modellben figyelmen kívül hagyták őket.

³⁶ Az ONYF 2015. január 1-jei adatszolgáltatása alapján 120 887 férfi és 103 791 nő dolgozott az öregségi nyugdíjkorhatár felett

4. táblázat: Az ellátatlanok számára vonatkozó előrejelzések

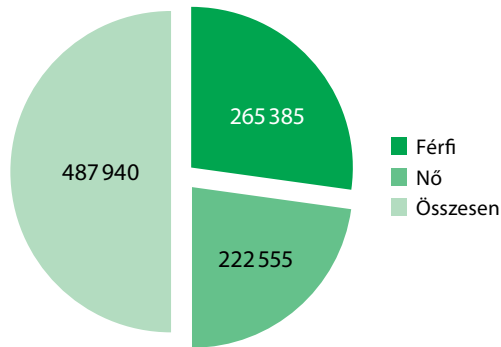
Év	Saját jogon ellátásra nem jogosultak	Év	Saját jogon ellátásra nem jogosultak
2013	45 660	2027	120 245
2014	65 885	2028	120 615
2015	66 420	2029	119 860
2016	78 410	2030	118 655
2017	91 525	2031	116 235
2018	95 190	2032	112 940
2019	107 055	2033	107 690
2020	115 445	2034	102 585
2021	113 675	2035	97 845
2022	117 725	2036	92 760
2023	116 915	2037	87 445
2024	116 780	2038	82 290
2025	117 525	2039	76 825
2026	119 020	2040	71 410

A táblázat becslései a 2013 és 2040 közötti időszakra vonatkoznak. Jól látható, hogy 2020-ig folyamatosan emelkedni fog azon idősök száma, akik 20 év szolgálati jogviszony hiányában nem szereznek jogosultságot. Az előrejelzések szerint 2028-ban fog ez a szám tetőzni 120 615 főben. 2035-től fog 100 ezer alá csökkenni a számuk, de még 2040-re se fog a 2014-es szintig visszaesni. Csökkenéshez vezethet, amennyiben javulnak az iskolázottsági mutatók, ezáltal a foglalkoztatás szintje is, de nagyobb szerepet játszik majd, hogy/amennyiben az összlakosság 8 millió főre csökken (KSH).

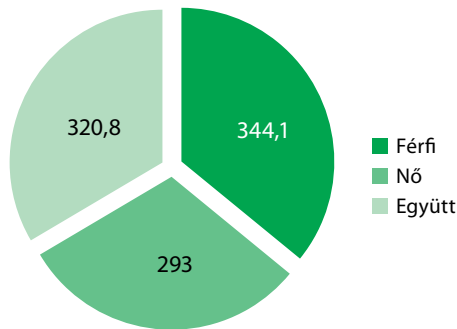
Noha nem térek ki a foglalkoztatáspolitikára, nyilvánvaló, hogy a nyugdíjellátás megszerzése döntően a foglalkoztatás javításán múlik. A közfoglalkoztatás szándékos célja is a foglalkoztatás emelése volt, ezért érdemes figyelmet szentelni arra a továbbgyűrűző hatására, hogy mennyiben járul hozzá a nyugdíjjogosultság megszerzéséhez.

A *Függelékben* közölt táblázatból és a bemutatott két ábrából (1. és 2. ábra) is az olvasható ki, hogy a közfoglalkoztatás, ha korlátozott mértékben is, de hozzájárul a nyugdíjjogosultsághoz szükséges szolgálati idő teljesítéséhez: igaz, bő 3 év alatt is kevesebb, mint 1 évnyi szolgálati időt jelent.

1. ábra: Közfoglalkoztatásban 2011 óta valaha dolgozók teljes létszáma

2. ábra: 2011 óta közfoglalkoztatásban töltött személyenkénti összes napok átlagos száma

Az 1. ábra szerint 2014. december 31-ig számítva 487 940 fő vett részt közfoglalkoztatásban 2011. szeptember 1-je óta, ez nemi bontásban 265 385 fő férfit és 222 555 fő nőt jelent, vagyis a két nem között nagyjából 15 százalékos eltérést találunk.³⁷ A szolgálati idő megszerzésének átlagos számában is hasonló különbség látható a 2. ábra szerint. Ugyan nem lehet cél, hogy valaki a teljes foglalkoztatási pályáját közfoglalkoztatási jogviszonyban töltse, amennyiben azonban az aktívnak tekinthető 49 életévben (16 és 65 év között) változatlan közfoglalkoztatást tételezünk, a nyugdíjjogosultság megszerzéséhez 320,8 nappal a teljes szolgálati idő 26,34 százalékát szerzik meg. Ez összesen 12,9 év szolgálati időt jelent aktív éveikben, és ez még résznyugdíj megszerzését sem teszi lehetővé. Ha el is törölnénk a résznyugdíj megszerzéséhez szükséges 15 éves határt, ez a mai öregségi nyugdíjminimum 77,2–80,7 százalékát tenné ki, ami az időskorúak járadékának nagyjából a legalacsonyabb összegével egyezne meg. Ez körülbelül 22–23 ezer forint ellátást alapozna meg. Amennyiben nemi bontást számítunk, a férfiaknál

³⁷ Az átlagos közfoglalkoztatásban töltött időtartam 2011. szeptember 1. és 2014. december vége között összesen tehát 40 hónap – 1218 nap – telt el.

a 344 nap a teljes szolgálati idő 28,24 százalékát, vagyis 13,8 évet jelent, míg a nőknél a 293 nap a teljes szolgálati idő 24,056 százalékát, vagyis 11,78 év szolgálati időt tesz lehetővé.³⁸

Az időskorúak járadékát is kiváltó új koncepciók

A fejezetben nemcsak az időskorúak járadékának alternatívájára készült javaslatokat vizsgálom, hanem olyan átfogó társadalompolitikai terveket is, amelyekben az időskorúak anyagi biztonságának megteremtése csupán egy elem (lehetne).

A fő kérdés az, hogyan függjön-e az időskori megélhetés a keresőkori foglalkoztatástól. A nyugdíjrendszer nem biztosít semmilyen megélhetést az arra szolgálati idő híján jogosultságot nem szerzőknek. A legnagyobb problémát nem annyira a társadalombiztosítás mai rendszerének fenntarthatóságában látom, hanem az abból való kiszorulás kockázatának aggasztó növekedésében, ezért nem a tb-rendszert, hanem az abból kiszoruló sorsának kezelésére született javaslatokat vizsgálom.

1991-ben még az Országgyűlés többsége is úgy látta, hogy ezt a problémát egy egyösszegű, nemzeti alapnyugdíj bevezetésével kéne kezelni (lásd a második fejezetet).

A 2000-es évek közepén megoldásként felmerült a munkajövedelemtől független, kötelező nyugdíjbiztosítás intézménye, amelyet azért vetettek el, mert a segélyezettek után az államot terhelte volna az ehhez szükséges járulék megfizetésének összege (Augusztinovics 2005).

Az elmúlt 10 évben nem foglalkoztak a kérdéskör vizsgálatával, nem is született ennek kezelésére semmilyen konkrét javaslat. Történt mindez annak ellenére, hogy a nemzetközi gyakorlatban az alapnyugdíjformák végtelen variációja megtalálható, amelyek alapvetően különböznek egymástól. Magyarországon csak az időskorúak járadéka létezik ennek a problémának a kezelésre (Rézmovits 2007).

2013-ban két egymás alternatívájaként is tekinthető támogatási formát dolgoztak ki, amelyek egyikének sem közvetlen célja az ellátás nélküli idősekről való gondoskodás. Mivel azonban átfogóan a tényleges mélyszegénységben, tömeges kirekesztettségben élők szükségleteit kívánják kielégíteni társadalmi integráció elősegítésével, az általam tárgyalt problémára is képes lehet valamiféle választ nyújtani (a „LÉT” független szakértő csoport 2014, Darvas et al. 2013).

Az egyik ilyen ellátás a feltétel nélküli alapjövedelem (a továbbiakban LÉT), ami még sehol nem létezik országos gyakorlatként, de elméleti koncepcióként jól ismert, és nemzetközi szakmai körökben is élénken vitatott (Van Parijs 2010, Van Parijs–Vonderbourght 2014, BIEN szakértői csoport³⁹). Pénzbeli ellátásként

³⁸ Forrás: Az ONYF jogosultsági, ellátási és a MIDAS_HU modellben készült mikroszimulációs előrejelzési adatai.

³⁹ <http://www.basicincome.org/> (utolsó letöltés: 2015. 09. 04.)

egyetemlegesen megilletne minden Magyarországon élő magyar és uniós állampolgárt, tehát minden öregségi korhatárt elért, de jogosultságot nem szerzett időseket is. A koncepció havi 50 ezer forintban állapítja meg az ellátást részükre. A támogatás feltételhez nem kötött, szabad felhasználású, elidegeníthetetlen alkotmányos alapjog. Előnye az univerzális mivolta, de egyben hátránya is, mert nem vizsgálja az egyedi élethelyzeteket. Csak néhány ellátás folyósítható mellette, például a krízissegély. Az ellátás ugyan nem keletkeztet szolgálati időt (a „LÉT” független szakértő csoport 2014), így nyugdíjjogosultsághoz nem vezet, de mégis társadalmi kirekesztés nélkül képes valamiféle anyagi biztonságot nyújtani az idősek számára (is).

A másik ellátási forma a garantált minimumjövedelem (a továbbiakban GMJ) ezzel szemben nem lenne univerzális ellátás, hanem feltételhez kötött, csoportosan célzott, normatív támogatás. Ezt az ellátást az uniós tagállamok közel nyolcvan százalékában bevezették, tehát ismerjük nemzetközi tapasztalatait. 30 ezer forintot biztosítana az öregségi korhatárt ugyan betöltött, de nyugdíjjogosultságot nem szerzett idősek részére, hagyományos értelemben vett vagyoni- és jövedelemteszt nélkül. A támogatási forma mellett, amely nem fogyasztási egységben lenne számítva, rászorultság esetén a háztartás összjövedelmének függvényében lakhatási támogatásra vagy ápolási-gondozási támogatásra is jogosultságot keletkeztethet (Darvas et al. 2013).

A LÉT univerzális ellátás lenne, ezért nem járna stigmatizáló hatással, de hátránya, hogy a szolgáltatásokra nem koncentrálna, pedig a társadalmi integráció szempontjából nem elegendő pénzbeli támogatás folyósítása, nélkülözhetetlen a professzionális személyi és közösségi szociális szolgáltatás rendszere, ami viszont a GMJ nagy előnye. A GMJ a segélyezési rendszert csak javítani kívánná, a LÉT teljesen megszüntetné, ezért a LÉT az idősek esetén alapnyugdíjként is felfogható.

2013-ban az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság (ONYF) készített egy számítást, ami azt érzékelteti, hogy milyen költségvetési kihatással járna egy egyösszegű nemzeti alapnyugdíj bevezetése. Az ONYF kalkulációjának alapját az alapnyugdíj bevezetése mellett a jelenlegi nyugdíjrendszer ekvivalenciajellegét torzító rendszerjellemzőinek megszüntetése jelenti. Így amennyiben kivennénk az öregségi nyugdíjminimum (55 milliárd forint), a nyugdíjskála degresszivitásának (152 milliárd forint), a méltányossági nyugdíjemelések és megállapítások (25 milliárd forint) hatását, és eltörölnénk az időskorúak járadékát (2 milliárd forint), akkor 234 milliárd forint állt volna rendelkezésünkre a nyugdíjak kifizetéséből adódó megtakarítással egy alapnyugdíj intézményének bevezetésére. Ez az összeg a 2013. januári öregségi nyugdíjak 9,5 százalékát tette ki az ONYF szerint. Ha ebből az összegből egy egységes alapnyugdíjat kívánnánk bevezetni, az a legoptimistább becslések szerint is csak havi 10 ezer forintos összegű ellátást tenne lehetővé. Ez az intézkedés különösen a ténylegesen rászorulóknak részére lenne rendkívül kedvezőtlen, hisz a jelenlegi, még a 75 év alatti házastársával együtt élő idősek részére biztosított 22 800 forintos időskorúak járadékához képest is jelentősen alacsonyabb.

nyabb lenne. Ha feltételként állítanánk az alapnyugdíjjal szemben, hogy annak minimális összege a jelenlegi öregségi nyugdíjminimummal azonos mértékűnek kell lennie, akkor 675 milliárd forintra lenne szükségünk. Ez egyben azt is jelentené, hogy az öregségi nyugdíjnak nem a 9,5 százalékát, hanem a 28 százalékát biztosítási teljesítménytől függetlenül nyújtanánk az ellátottak számára.⁴⁰

Következtetés

A 21. század egyik legnagyobb társadalmi kihívása az elöregedés. 2030-as prognózisok szerint több mint 2 millió 100 ezer ember lesz Magyarországon, aki akkorra betölti a 65. életévét, ami 2014 óta egységesen mindkét nemre vonatkozó öregségi nyugdíjkorhatár. Ezzel párhuzamosan a stabil alulfoglalkoztatás – sokféle társadalmi kár mellett – csökkenti a jogosultságot megszerzők számát is. A kormányok észlelték a problémát, és bár tettek reformlépéseket a nyugdíjrendszer és nyugdíjas korúak érdekében, azok egymást kioltó, össztársadalmi értelemben antiszolidáris, vagy éppen egyéni sorsokban sokkhatást kiváltó lépések voltak. Az 1997. évi magánnyugdíjpénztár-rendszer bevezetését is vitatott próbálkozásként értékelhetjük mind a pénztártagok, mind az állam szempontjából: a latin-amerikai modell ráerőltetéseként egy alig éledező kora kapitalista, posztszocialista államra, növekvő adósságállománnyal, ahol pedig még a munkajövedelemmel rendelkezők sem képesek elégséges forrást öngondoskodásként megtakarítani. A probléma azon szegmenséről azonban, hogy az alulfoglalkoztatás következtében – becslések szerint – százezres nagyságrendre fog megnőni azok száma, akik úgy érik el az öregségi korhatárt, hogy nem szereznek nyugdíjjogosultságot, igen kevés szó esett.

Vizsgáltam, hogy az alulfoglalkoztatás és a foglalkoztatási minták változása miatt instabillá vált munkaerőpiac súlyos negatív hatást gyakorolt a nyugdíjjogosultság megszerzésére, a minimális szolgálati idő összegyűjtésére. Kitértem arra, hogy 1991-ben született országgyűlési javaslattal ellentétben a kialakult társadalmi problémát nem alapnyugdíj bevezetésével, hanem a nyugdíjrendszeren kívüli közsegéllyel helyettesítették, annak ellenére, hogy az a segélyekre jellemző hibák egy részét is magán viseli. A sorozatos törvénymódosítások ezt követően nem javítottak sem az ellátás jogosultsági feltételein, sem annak színvonalán. A megvizsgált átfogó társadalompolitikai tervek sok további pozitív, jelenleg nem reális társadalmi változást követelnének meg az idősek anyagi biztonságának megteremtése érdekében.

Vizsgálataim során arra a megállapításra jutottam, hogy a bevezetésekor átmenetinek szánt időskorúak járadékának nevezett közsegély az elmúlt 17 év alatt oly mértékben veszített színvonalából, hogy az 1997-es 10 százalék közeli eltérés a közsegély és az akkor elképzelt alapnyugdíj között mára az ötszörösére nőtt, így

⁴⁰ Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság: belső anyag.

az ellátás ma a létminimum 30 százalékát sem éri el. A romló színvonal is magyarázhatná azt, hogy 2014-ben ellátás nélkül maradt több tízezer emberből alig pár ezer fő vette igénybe az időskorúak járadékát. Aggasztóbbak a mikroszimulációs előrejelzések, amelyek azt prognosztizálják, hogy ez a szám az elkövetkezendő 15 évben meg is duplázódhat, és közel negyed évszázadra van ahhoz szükség, hogy visszaessék a jelenlegi szintre.

A rendszerváltás következményeként megvalósult negatív munkaerő-piaci trendek, elhibázott foglalkoztatáspolitikai intézkedések, valamint a Világbank és külföldi tőke érdekét szem előtt tartó 1997-es nyugdíjintézkedések évről évre több ember társadalmi kirekesztődését okozták. A szolidaritás eszméjének felváltása öngondoskodással mind az 1991-es alapnyugdíj bevezetésére vonatkozó határozat visszavonásánál, mind a magánnyugdíj intézményének a nyugdíjrendszerbe való beemelésénél érvényesült. A közfoglalkoztatás intézményének egyik eleme a társadalmi szolidaritás szövetének erősítése kellene, hogy legyen, ám olyan alacsony szolgálati időt „termel” meg, hogy csak részsikernek tekinthető. A 2012-es nyugdíjreform profiltisztítása elvitathatatlanul meghosszabbította a felosztó-kirovó nyugdíjrendszer élettartamát, de a jelentős szigorítás révén ismét tovább gyengítette a szolidaritás amúgy is foszladozó hálóját. Valójában az időskorúak járadéka ennek a trendnek egy korosztályra vetülő lenyomata.

Az elmúlt években több koncepcionális javaslatot is kidolgoztak Magyarországon a társadalmi szolidaritás erősítésére, ilyen a LÉT mint elméleti javaslat és a GMJ, ami az EU-tagállamok több mint 80 százalékában alkalmazott megoldás a fenti problémára is. Ha a LÉT ellátásában gondolkodunk, annak összecszerúsége ugyan nyújtana egy minimális biztonságot a célcsoport részére, de túlságosan összenyomná a korábban minimáljövedelemmel rendelkező idősök nyugdíjával, ami erősen megkérdőjelezné társadalmi elfogadottságát. A GMJ koncepciója állna a legközelebb a mai ellátáshoz, de összecszerúségében az időskorúak járadékához képest minimálisan lenne magasabb összegű, mégis a szolgáltatás fejlesztésével jelentősen hozzájárulhatna az idősök társadalmi kirekesztődésének enyhítéséhez.

Szerintem nem halogatható tovább a tb-alapú nyugdíjrendszerből kimaradó idősök anyagi biztonságának újragondolása, igaz, ehhez az érintettek társadalmi összetételének feltárása előfeltétel. Nemzeti alapnyugdíj bevezetése esetén elkerülnénk a segély stigmatizáló hatását, de költségvetési kihatása és a társadalmi elfogadottságának hiánya miatt ma ennek az alapnyugdíjnak nincs esélye, pontosabban nem tudjuk, mekkora lenne az esélye. Elképzelhetőnek tartanék egy „demogrant”⁴¹ jellegű ellátást, amelynek színvonala megegyezne a mindenkori létminimum 60 százalékával. Ennek finanszírozásához azonban olyan mértékű bérnövekedésre lenne szükség, amelynek következtében az átlagos magyar bérszínvonal elérné az uniós tagállamok átlagos bérszínvonalának 60 százalékát. Ez az előfeltétel azonban ismét nem szociálpolitikai eredetű, hanem államháztartási

⁴¹ Azok kapnák, akik a nyugdíjkorhatárt elérték, de sem munkajövdelemmel, sem nyugellátással nem rendelkeznek.

kérdés. Amíg egy ilyen „demogrant” bevezetésére nem nyílik tényleges lehetőség, csak az időskorúak járadékának színvonalát és jogosultsági feltételeit tudjuk így-úgy újraszabályozni.

A szociálpolitikai tervezést, azaz a tűzoltás helyetti racionális és hosszú távú döntéseket akadályozza, hogy nem tudunk semmit arról a közel félszáz ezer emberről, aki Magyarországon úgy töltötte be a nyugdíjkorhatárt, hogy mindeközben ellátásban nem részesültek. Szakmailag adekvát javaslat kidolgozására csak egy országos reprezentatív felmérés ismeretében vállalkozhatnánk, ami egyértelműen rávilágít ennek az ellátatlan társadalmi csoportnak az összetételére. Feltételezések helyett konkrétan kideríthetnénk, hogy vannak-e, és ha igen, melyek a ténylegesen kielégítetlen szükségletek, és azok alapján egy újatervezett ellátórendszer már a társadalmi szolidaritás erős szövetét mutathatná – legalább egy korosztály számára.

Irodalom⁴²

- Augusztinovics Mária (szerk.) (2000): *Körkép reform után*. Tanulmányok a nyugdíjrendszerről. Budapest: Közgazdasági Szemle Alapítvány.
- Augusztinovics Mária (2005): Népeesség, foglalkoztatottság, nyugdíj. *Közgazdasági Szemle*, (52), május, 429–447. <http://www.epa.hu/00000/00017/00115/pdf/03augusztinovics.pdf>
- Augusztinovics Mária (2006): *Mit reformáljon a nyugdíjreform?* <http://w3.enternet.hu/vativalati/augusztinovics-nepszabi2006.doc>
- Augusztinovics Mária – Köllő János (2007): Munkapiaci pálya és nyugdíj, 1970–2020. *Közgazdasági Szemle*, (54), június, 529–559. <http://epa.oszk.hu/00000/00017/00138/pdf/2augusztinovics-kollo.pdf>
- Beck, Ulrich (2003): *A kockázattársadalom*. Út egy másik modernitásba. Budapest: Századvég Kiadó.
- BIEN szakértői csoport: <http://www.basicincome.org/>
- Darvas Ágnes – Farkas Zsombor – Győri Péter – Kósa Eszter – Mózer Péter – Zolnay János (2013): A szociálpolitika egyes területeire vonatkozó szakpolitikai javaslatok. *Esély*, (24), 6, 3–137. http://www.esely.org/kiadvanyok/2013_6/esely201306.pdf
- Farkas András, dr. (2015): *Elvesztett paradicsom*. Az időskorúak járadéka 2015-ben. <http://www.drfarkasandras.hu/elveszett-paradicsom/idoskoruak-jaradeka-2015-ben>
- Ferge Zsuzsa (1982): *Társadalmi újratermelés és társadalompolitika*. Budapest: KJK.

⁴² Az elérhető internetes hivatkozások utolsó letöltésének dátuma a kézirat lezárásának időpontja: 2015. 09. 04.

- Ferge Zsuzsa (2000): *Elszabaduló egyenlőtlenségek*. Állam, kormányok, civilek. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület – ELTE Szociológiai Intézet Szociálpolitikai Tanszék. http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/ferge_elszabadulo.pdf
- Gyulavári Tamás – Krémer Balázs (2006): Miért áttekinthetetlen a pénzbeli szociális ellátások rendszere? *Esély*, (17), 2. 29–48. http://www.esely.org/kiadvanyok/2006_2/GYULAV.pdf
- Hablicsek László – Pákozdi Ildikó (2004): Az előregedő társadalom szociális kihívásai. *Esély*, (15), 3. 87–119. http://www.esely.org/kiadvanyok/2004_3/HABLI1.pdf
- König Éva (2004): A segélyezés Bermuda-háromszöge. *Esély*, (15), 1, 38–53. http://www.esely.org/kiadvanyok/2004_1/KONIG.pdf
- Krémer Balázs (2013): Idős? Gondozás? Miről beszélünk? *Esély*, (24), 3, 66–112. http://www.esely.org/kiadvanyok/2013_3/kremer.pdf
- KSH (2008): *Ezüstkor – Időskorúak Magyarországon, 2006*. Budapest: KSH.
- KSH (2013): *Ezüstkor – Időskorúak Magyarországon, 2012*. Budapest: KSH.
- KSH (2015): *Országos népesség-előreszámítás 1990–2060*. Alapváltozat 2015. <http://demografia.hu/hu/tudastar/nepesseg-eloreszamitas>
- „LÉT” független szakértő csoport (2014): *Ajánlat a magyar társadalomnak*. <http://let.azurewebsites.net/#ajanlat-a-magyar-tarsadalomna>; k
- Mózer Péter (2009): Dübörög a munka-gyár! Reflexiók az „Út a munkához” program kapcsán. *Kapocs* 43. (8), 4, 2–13. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:sXQeJcxa71cJ:www.ncsszi.hu/download.php%3Ffile_id%3D1074+%&cd=2&hl=hu&ct=clnk&gl=hu
- Mózer Péter – Tausz Katalin – Varga Attila (2015): A segélyezési rendszer változásai. *Esély*, (26), 3. 43–67.
- Policy Agenda (2011): *Reformok: mi lesz a rokkantnyugdíjasokkal?* <http://www.policyagenda.hu/hu/nyitolap/reformok-mi-lesz-a-rokkantnyugdigiasokkal>
- Rézmovits Ádám (2007): Alapnyugdíj alanyi jogon? – Tüneti kezelés, felemás hatások, súlyos mellékhatások! *Portfolio.hu*. http://www.portfolio.hu/vallalatok/nyugdigrendszer/alapnyugdig_alanyi_jogon_tuneti_kezeles_felemas_hatasok_sulyos_mellekhatasok.79841.html
- Van Parijs, Philippe (2010): Alapjövedelem: egy egyszerű és erőteljes gondolat a huszonegyedik század számára. *Esély*, (21), 5, 9–41. http://esely.org/kiadvanyok/2010_5/01parijs.indd.pdf
- Van Parijs, Philippe – Vonderbourght, Yannik (2014): *Alapjövedelem*. Budapest: L'Harmattan
- Világbank (1995): *Magyarország: szerkezetváltás és tartós növekedés*. Országtanulmány. Washington D.C.: Világbank.
- World Bank (1994): *Averting the Old Age Crisis. Policies to Protect the Old and Promote Growth*. Policy Research Report. New York: Oxford University Press, 15–18. http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1994/09/01/000009265_3970311123336/Rendered/PDF/multi_page.pdf

Törvények, egyéb dokumentumok

1975. évi II. törvény a társadalombiztosításról. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8505>
1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300003.TV
1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról változásai. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700081.TV
2012. évi XCIII. törvény a járások kialakításáról, valamint egyes ezzel összefüggő törvények módosításáról. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200093.TV
2014. évi CI. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, a sportról szóló 2004. évi I. törvény, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról. <http://www.complex.hu/kzldat/t1400101.htm/t1400101.htm>
- 60/1991. (X. 29.) OGY határozat a társadalombiztosítási rendszer megújításának koncepciójáról és a rövid távú feladatokról
- A Társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló T/4293. törvényjavaslat parlamenti vitája. <http://www.parlament.hu/iromany/felsz/04293npl.htm>
- Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság adatai, belső anyagai. Statisztikai Főosztály adatszolgáltatása
- OBH 1824/1999. Ombudsmani döntés

Függelék: Közfoglalkoztatásban töltött szolgálati idő napokban számított átlaga

Születési év	Közfoglalkoztatásban 2011 óta valaha dolgozók teljes létszáma			2011 óta közfoglalkoztatásban töltött személyenkénti összes napok átlagos száma		
	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő	Együtt
1950	218	92	310	171,9	251,0	195,4
1951	475	200	675	271,0	311,1	282,9
1952	1641	556	2 197	385,4	349,7	376,3
1953	2466	1006	3 472	396,3	309,2	371,1
1954	4376	2533	6 909	368,0	331,4	354,6
1955	6024	4034	10 058	389,9	323,2	363,1
1956	6429	4513	10 942	400,4	327,9	370,5
1957	6431	4865	11 296	413,1	344,7	383,7

Születési év	Közfoglalkoztatásban 2011 óta valaha dolgozók teljes létszáma			2011 óta közfoglalkoztatásban töltött személyenkénti összes napok átlagos száma		
	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő	Együtt
1958	6351	4949	11 300	410,7	346,2	382,4
1959	6488	5134	11 622	410,6	342,6	380,6
1960	6557	5344	11 901	408,5	337,6	376,6
1961	6354	5161	11 515	409,3	335,1	376,1
1962	5903	5031	10 934	399,5	336,9	370,7
1963	6054	5133	11 187	401,2	335,9	371,2
1964	5971	5302	11 273	398,0	336,7	369,1
1965	5907	5172	11 079	388,6	337,5	364,8
1966	5800	5417	11 217	385,1	330,0	358,5
1967	6089	5853	11 942	378,6	336,4	357,9
1968	6115	6057	12 172	378,3	327,9	353,3
1969	5981	6087	12 068	375,6	328,5	351,9
1970	5675	5821	11 496	374,6	326,0	350,0
1971	5633	5790	11 423	374,2	329,0	351,3
1972	5590	5799	11 389	370,5	321,1	345,4
1973	5674	5865	11 539	372,5	317,9	344,7
1974	6262	6568	12 830	360,8	316,9	338,3
1975	6349	6577	12 926	354,7	309,8	331,8
1976	5888	6146	12 034	358,1	302,0	329,5
1977	5741	5753	11 494	358,1	302,0	330,0
1978	5499	5718	11 217	352,8	294,2	322,9
1979	5442	5388	10 830	343,2	288,1	315,8
1980	5304	5032	10 336	338,4	280,8	310,3
1981	5387	5050	10 437	331,5	276,1	304,7
1982	5365	4672	10 037	331,1	278,8	306,8
1983	5389	4687	10 076	330,2	273,3	303,7
1984	5647	4870	10 517	319,3	263,4	293,4
1985	6412	5333	11 745	324,2	260,2	295,1
1986	6745	5727	12 472	320,3	253,9	289,8
1987	7144	5917	13 061	319,9	254,6	290,3
1988	7770	6051	13 821	308,5	246,0	281,1
1989	8057	6213	14 270	304,5	237,0	275,1
1990	8370	6175	14 545	292,5	229,1	265,6

Születési év	Közfoglalkoztatásban 2011 óta valaha dolgozók teljes létszáma			2011 óta közfoglalkoztatásban töltött személyenkénti összes napok átlagos száma		
	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő	Együtt
1991	8268	5838	14 106	275,6	217,6	251,6
1992	7706	5064	12 770	252,3	199,3	231,2
1993	6588	4018	10 606	224,1	174,6	205,3
1994	5461	2893	8 354	192,0	150,6	177,7
1995	3592	1856	5 448	145,8	120,4	137,1
1996	1805	806	2 611	110,4	90,0	104,1
1997	791	351	1 142	117,5	100,5	112,3
1998	201	138	339	70,5	66,4	68,8
Összesen/ Együtt	265 385	222 555	487 940	344,1	293,0	320,8

Forrás: Az ONYF jogosultsági, ellátási és a MIDAS_HU modellben készült mikroszimulációs előrejelzési adatai.